

Uddrag af kooperationsprogrammet: Programstrategi og prioriteter

Indholdsfortegnelse

1.	Fælles programstrategi	3
1.1.	Udgangsposition og rammebetingelser	3
1.1.1.	Fælles udfordringer	3
1.1.2.	Programregionens styrker	4
1.1.3.	Emner af fælles relevans	4
1.2.	Programmets horisontale mål	4
1.2.1.	New European Bauhaus	5
1.2.2.	Strategic public procurement	5
1.2.3.	Bidrag til klimamålene	5
1.2.4.	Bidrag til biodiversitet	5
1.2.5.	DNSH-princippet	6
1.2.6.	EUSBSR	6
1.2.7.	Synergier med andre EU-programmer	6
2.	Prioritet 1 En innovativ region	7
2.1.	Specifikt mål 1.1 "Udvikling og styrkelse af forsknings- og innovationskapaciteten og udbredelsen af avancerede teknologier"	7
2.1.1.	Liste over støtteberettigede tiltag	9
2.1.2.	Bidrag til Østersøstrategien	10
2.1.3.	De vigtigste målgrupper	10
3.	Prioritet 2 En grøn region	10
3.1.	Specifikt mål 2.1 "Udvikling af intelligente energisystemer, -net og -lagring uden for det transeuropæiske energinet (TEN-E)"	11
3.1.1.	Liste over støtteberettigede tiltag	12
3.1.2.	Bidrag til Østersøstrategien	14
3.1.3.	De vigtigste målgrupper	14
3.2.	Specifikt mål 2.2 "Fremme tilpasning til klimaforandringer, forebyggelse af katastroferisici og modstandsdygtighed under hensyntagen til økosystembaserede tilgange"	14
3.2.1.	Liste over støtteberettigede tiltag	15
3.2.2.	Bidrag til Østersøstrategien	16
3.2.3.	De vigtigste målgrupper	16
3.3.	Specifikt mål 2.3 "Fremme overgangen til en cirkulær og ressourceeffektiv økonomi"	17
3.3.1.	Liste over støtteberettigede tiltag	18
3.3.2.	Bidrag til Østersøstrategien	18

3.3.3.	De vigtigste målgrupper	18
4.	Prioritet 3 En attraktiv region	19
4.1.	Specifikt mål 3.1 "Forbedre lige adgang til inklusive kvalitetstjenester inden for uddannelse og livslang læring gennem udvikling af tilgængelig infrastruktur, herunder ved at fremme robusthed med henblik på fjern- og onlineuddannelse"	19
4.1.1.	Liste over støtteberettigede tiltag	21
4.1.2.	Bidrag til Østersøstrategien	22
4.1.3.	De vigtigste målgrupper	22
4.2.	Specifikt mål 3.2 "Styrkelse af kulturens og den bæredygtige turismes rolle i økonomisk udvikling, social inklusion og social innovation"	22
4.2.1.	Liste over støtteberettigede tiltag	24
4.2.2.	Bidrag til Østersøstrategien	25
4.2.3.	De vigtigste målgrupper	25
5.	Prioritet 4 En funktionel region	25
5.1.	Specifikt mål 4.1 "Styrket effektivitet for offentlige forvaltninger ved at fremme deres samarbejde på det juridiske og forvaltningsmæssige område og samarbejdet mellem borgere på den ene side og institutionerne på den anden side for at fjerne juridiske og andre barrierer i grænseregioner"	26
5.1.1.	Liste over støtteberettigede tiltag	27
5.1.2.	Bidrag til Østersøstrategien	28
5.1.3.	De vigtigste målgrupper	28
5.2.	Specifikt mål 4.2 "Etablering af fælles tillid, især ved at give tilskyndelse til people to people-aktiviteter"	28
5.2.1.	Liste over støtteberettigede tiltag	29
5.2.2.	Bidrag til Østersøstrategien	30
5.2.3.	De vigtigste målgrupper	30

Den følgende tekst er et uddrag af det af EU-Kommissionen godkendte kooperationsprogram for Interreg Deutschland-Danmark. Teksten indeholder beskrivelser af programstrategien samt de fire prioriteter og de tilhørende specifikke mål, herunder også listerne med støtteberettigede tiltag for de enkelte specifikke mål.

1. Fælles programstrategi

1.1. Udgangsposition og rammebetingelser

I 2020 blev programregionens fælles styrkepositioner og udfordringer på baggrund af regionale strategier taget under lup i en temaanalyse. Efterfølgende blev der udarbejdet en indledende tilgang til interventionslogikken og programstrategien for på den baggrund at kunne udvælge programmets centrale indhold og i den henseende også de relevante politiske mål og specifikke mål for programmet.

1.1.1. Fælles udfordringer

Der blev således fundet frem til en række udfordringer, som Region Syddanmark, Region Sjælland og delstaten Schleswig-Holstein (med regionale forskelle) står over for:

- begrænset økonomisk vækst: samlet set et svagere økonomisk fundament sammenlignet med naboregioner såsom Hamburg og København,
- samlet set et lavt gennemsnitligt uddannelsesniveau set i forhold til andre regioner,
- udfordringer ved rekrutteringen af faguddannede,
- trafikal infrastruktur under pres som følge af overbelastning/manglende udvidelse,
- lav F&U-kapacitet og således et begrænset jobmarked for akademikere,
- få innovative og vækstorienterede (nye) virksomheder (SMV'er),
- begrænset udbredelse af den digitale omstilling inden for erhvervsliv og i samfundet,
- begrænset udbredelse af teknologisk og erhvervsrelateret udvikling gennem klynger og brobygningstiltag, herunder turisme,
- dårligere almen sundhedstilstand i befolkningen.

To megatendenser forstærker navnlig disse udfordringer: For det første betyder den stigende urbanisering (bl.a. som følge af den uddannelsesbetingede fraflytning og få, der vender tilbage til området), at befolkningstallet er nedadgående. For det andet er der bred enighed om, at energiomstillingen og klimaændringerne udgør en udfordring med hensyn til omstillingen af energiproduktionen til vedvarende energikilder til forsyning af private husstande og erhvervsliv samt forebyggelsen af miljø- og klimakatastrofer.

Det grænseoverskridende samarbejde kan være løsningen på flere af disse udfordringer, mens andre af udfordringerne ikke eller kun i begrænset omfang kan løses som følge af de mere eller mindre "bløde" emner, som Interreg fokuserer på, idet de pågældende udfordringer frem for alt kræver investeringer i infrastruktur.

Også rammebetingelserne spiller en afgørende rolle for implementeringen af grænseregionale løsninger. Der findes således eksempler på, at samarbejdet er blevet påvirket af særlige nationale eller regionale bestemmelser. Andre forhindringer, som er en følge af rammebetingelserne, tager udgangspunkt i kulturelle forskelle og en forskelligartet forvaltningspraksis. Derimod kommer det grænseoverskridende samarbejdes effektivitet til at afhænge af, hvorvidt aktørerne er opmærksomme på og er i

stand til at håndtere disse begrænsninger. Som alternativ ville der i visse tilfælde kunne sigtes mod en ændring af rammebetingelserne.

1.1.2. Programregionens styrker

I temaanalysen blev følgende områder identificeret som særlige fælles styrkepositioner i programregionen under hensyntagen til de nationale innovationsstrategier, programpartneres regionale strategier og på baggrund af erfaringer fra Interreg 5A:

- life science, sundhedsinnovation, medicinalteknik, medicinsk bioteknologi og velfærdsteknologi,
- vedvarende energi og energieffektivitet, cleantech og grøn bioteknologi,
- erhvervsgrenene turisme, kultur og kreativitet,
- fødevarer,
- maritime erhverv,
- mobilitet og logistik,
- industri 4.0, robotteknologi og automatisering.

1.1.3. Emner af fælles relevans

Det har med udgangspunkt i de ovennævnte regionale styrker og udfordringer kombineret med de deltagende partners strategiske fokusområder været muligt at klarlægge emner af fælles relevans for programmet:

- økonomisk udvikling, innovation,
- uddannelse og arbejdsmarked,
- livskvalitet – attraktive steder, kultur og sundhed,
- energiomstilling/grøn omstilling.

Der er på baggrund af disse emner blevet udvalgt fire politiske målsætninger, som inden for rammerne af programmet afspejles i fire prioriteter.

1.2. Programmets horisontale mål

Allerede ved udformningen af programmet og dets prioriteter blev der omhyggeligt sørget for, at principperne i EU's charter om grundlæggende rettigheder bliver overholdt. Dette tages der også hensyn til i programgennemførelsen ved indretning af forvaltnings- og kontrolsystemer samt i udvælgelseskriterierne for projekterne.

Emnerne bæredygtighed/miljøbeskyttelse, ikke-diskriminering, ligestilling, digitalisering samt det danske og tyske sprog behandles som tværgående emner i programmet og har lige relevans for alle prioriteter. Derfor indgår de også allerede i forberedelsen af programmet. Der vil i forbindelse med programmets implementering i særlig grad blive taget højde for disse emner, når projekterne skal vurderes. Projekter, som bidrager positivt til disse emner, kan opnå en bedre vurdering end projekter med et neutralt bidrag. Projekter, der påvirker de horisontale mål negativt, bliver ikke støttet.

Principperne for disse horisontale mål gælder tilsvarende også for selve programadministrationen.

Opfyldelsen af de horisontale mål bliver regelmæssigt kontrolleret i projektmonitoreringen og i programmonitoreringen.

De konkrete betingelser og processer hertil beskrives i retningslinjerne for støtte.

1.2.1. New European Bauhaus

Programadministrationen vil henvise ansøgerne til disse initiativer og målsætninger og opfordre dem til i deres ansøgninger at tage hensyn til disse core values i det omfang det er muligt.

1.2.2. Strategic public procurement

Under gennemførelsen af programmet vil forvaltningsmyndigheden opfordre til strategisk brug af offentlige kontrakter til opnåelse af EU-politiske mål. Støttemodtagerne skal opmuntres til at anvende omkostningskriterier, der i højere grad er baseret på kvalitet og bæredygtighed. Hvor det er muligt, skal der tages hensyn til både miljøbeskyttelsesmæssige og sociale aspekter (fx green public procurement-kriterier), såvel som incitament til innovation i de offentlige udbudsprocesser.

1.2.3. Bidrag til klimamålene

Bidraget til klimamålene vægtes højt i programmet. Programpartnerne har således ønsket en klar oprioritering af programmets miljø- og klimaprofil i forhold til Interreg 5A. Derfor afsættes 25 % af programmidlerne til prioritet 2 "En grøn region". I interventionskoderne fremstår denne ambition dog ikke tydeligt, hvilket imidlertid skyldes beregningsmetoden og ikke programpartnernes ønske. Ud fra den beregning udgør programmets bidrag til klimamålene nemlig kun 16 % af de samlede midler. Dette skyldes primært, at programmets fokus ligger på samarbejde mellem aktører og ikke på infrastrukturinvesteringer, som i beregningsmodellen i højere grad bidrager til klimamålene. Hertil kommer, at 20 % af programmets volumen er lagt i et Interreg-specifikt mål, hvortil der ikke findes interventionskoder, som kan bidrage til klimamålene.

1.2.4. Bidrag til biodiversitet

Da der i programmet ikke er planlagt nogle direkte tiltag i forhold til temaet biodiversitet, vil det mere være et bidrag i form af sideeffekter man kan forvente, for eksempel i forbindelse med projekter om

bæredygtig turisme (fx temaer om flora og fauna i Østersøen eller Nationalpark Vadehavet), samt ved projekter der beskæftiger sig med tilpasning til klimaforandringerne.

1.2.5. DNSH-princippet¹

Der er foretaget en DNSH-vurdering af tiltagene for alle de specifikke mål. Vurderingen fulgte de tekniske retningslinjer for anvendelsen af principperne om at "undgå væsentlige skadelige påvirkninger" ifølge forordningens rammer for oprettelse af en genopbygnings- og resiliensfacilitet, og tiltagene blev her vurderet til at være i overensstemmelse med DNSH-principperne. Det sikres, at DNSH-principperne overholdes også i programgennemførelsen og ved udvælgelse af projekter.

1.2.6. EUSBSR²

Programmet kommer til at yde et bidrag til EUSBSR inden for flere emneområder, herunder inden for Policy Areas Bioeconomy, Energy, Tourism, Culture, Innovation, Health og Education. Bidraget vil dog typisk blive ydet på tværs af områderne, da projekterne frem for alt kommer til at fokusere på de regionale og programspecifikke krav og ikke direkte på de politiske områder for EUSBSR. Der vil i ansøgningsproceduren blive spurgt ind til projekternes individuelle bidrag til EUSBSR, og dette vil der blive taget højde for i forbindelse med projektvurderingen. I givet fald vil policy area-koordinatorerne for EUSBSR blive underrettet om de planlagte og igangværende projekter.

1.2.7. Synergier med andre EU-programmer

Sammenlignet med andre Interreg-naboprogrammer og nationale EFRU-programmer findes der overlap, hvad de specifikke mål angår. Interreg Deutschland-Danmark er opmærksom på denne parallelitet. Det forekommer dog usandsynligt, at der skulle opstå dobbeltfinansiering, idet alle programmer grundet deres individuelle udformning er forskellige, hvilket skyldes den regionale tilpasning og de regionale rammebetingelser som helhed, og hvis der måtte være overlap, vil dobbeltfinansiering konkret blive udelukket i forbindelse med vurderingen af ansøgningen. Derudover kan Interreg Deutschland-Danmark bl.a. bruges til at udbygge kapaciteter til fremme af "excellence" inden for anvendt forskning og til en øget deltagelse i Horizon Europe og andre relevante EU-programmer. Der vil kunne opstå yderligere synergieffekter, når forskningsresultater fra Horizon Europe eller EFRU-projekter afprøves og implementeres med støtte fra Interreg. Aktører, der modtager institutionel støtte fra EFRU kan deltage i grænseoverskridende projekter. Det er planen regelmæssigt at have en uformel udveksling med EFRU-programmerne Schleswig-Holstein og Danmark for derved at udnytte mulige synergier mere målrettet. Under Interreg 5A var der etableret en udveksling med Interreg-programmer med dansk og tysk deltagelse. Denne udveksling vil blive videreført, og det samme gælder udvekslingen inden for rammerne af InterAct-events.

¹ Do No Significant Harm principle

² European Union Strategy for The Baltic Sea Region

2. Prioritet 1 En innovativ region

2.1. Specifikt mål 1.1 "Udvikling og styrkelse af forsknings- og innovationskapaciteten og udbredelsen af avancerede teknologier"

Innovation er nøglen til økonomisk vækst og konkurrencekraft for virksomheder i det globale marked. Selv om den dansk-tyske programregion ifølge det europæiske scoreboard for innovation for 2021 i europæisk sammenligning overordnet er kendetegnet ved en høj grad af innovationskraft og en god basis af videnskabs- og forskningsinstitutioner, så har programregionen på nationalt plan en forholdsvis lav F&U-kapacitet og få innovative og vækstorienterede virksomheder. De investerer færre ressourcer i forskning og udvikling og deres produktivitet og eksportandel er lavere end gennemsnittet i de to lande (Andelen af udgifterne til forskning og udvikling ligger under det respektive nationale og europæiske niveau). Som følge heraf er den teknologiske udvikling og den digitale omstilling mindre udtalt end på landsplan, hvilket kan få negative følger for udviklingen i programregionen.

Især covid-19-pandemien har bidraget til en stærk tilbagegang af den globale vækst i 2020/2021 og samtidig medført en stor belastning f.eks. inden for sundhedsvæsenet. Pandemien har vist, at globale kriser med økonomiske, skattemæssige og sociale følger ikke kan løses af de enkelte lande alene, men må adresseres gennem en fælles indsats og investeringer i en bæredygtig, digital, robust og socialt integrativ økonomi.

Den digitale omstilling er en global megatendens. Den forandrer den måde, vi handler, arbejder, uddanner os og bliver underholdt på. Digitale teknologier i udvikling som Kunstig Intelligens, Virtual Reality, Blockchain, robotteknologi og Internet of things er vigtige værktøjer til at imødegå samfundsmæssige udfordringer, muliggøre nye virksomheder, innovationer, serviceydelser og mere bæredygtige, anvendelige og vitale levevilkår og infrastrukturer samt udvikle startup-økosystemer. Den digitale omstilling er en samfundsmæssig forandring og skaber nye muligheder for aktørerne i programregionen og den grænseoverskridende udveksling, men kræver også nye kompetencer. Danmark er innovationsførende og mere effektiv inden for digitalisering. Der eksisterer derfor et digitaliseringsgab mellem de danske og tyske regioner i programmet, hvorfor sidstnævnte i den forbindelse i givet fald vil have størst gavn af samarbejdet. Det tværgående mål "digitalisering" i programmet skal tage højde for det aspekt og yde et bidrag til, at niveauet på dansk og tysk side nærmer sig hinanden, og at samarbejdet mellem aktører på begge sider af grænsen derved gøres lettere. Vidensdeling og en mulighed for, at der åbner sig et marked, vil evt. være yderligere et incitament for danske aktører.

I den forrige støtteperiode er talrige projekter blevet støttet, som har haft til formål at styrke programområdets grænseoverskridende innovationsevne, forstået som produkt-, proces- og socialinnovation. Særligt vellykkede og med varig effekt var projekter, hvor de deltagende partnere havde forskellige baggrunde, eller hvor der var fokus på opbygning af "co-creation-" og testfaciliteter og udvikling af (basis-)produkter. En kobling mellem universiteter eller universitetshospitaler, virksomheder og offentlige institutioner fungerede særligt godt som følge af perspektivmangfoldigheden og kompetencer, der supplerede hinanden. Disse erfaringer skal der bygges videre på.

Som led i strategien for intelligent specialisering tilstræbes der en videreudvikling og en udbygning af innovationskapaciteten og en forøgelse af innovationsinvesteringerne i programregionen. De respek-

tive strategier for intelligent specialisering i programregionen har fællestræk navnlig inden for nedenstående anvendelses- og fremtidstemaer. Disse emneområder er direkte knyttet til de styrkepositioner, der blev identificeret i temaanalysen.

1. maritime erhverv
2. life science og velfærdsteknologi
3. fødevarer
4. digital økonomi
5. robotteknologi og automatisering

Programmets mål er, at der gennem målrettede innovationer (i form af produkt-, proces- og socialinnovationer) ydes yderligere bidrag til at styrke F&U-aktiviteterne, væksten og til en endnu bedre udnyttelse af forskningsresultaterne. Derudover skal kompetencerne og styrkerne samt den (eksisterende) innovations- og forskningskapacitet også i højere grad udnyttes på tværs af grænsen og dermed også mere effektivt, og der skal udvikles synergier. De aktiviteter, der er planlagt i den forbindelse, skal bidrage til at styrke grænseoverskridende innovationsprocesser og en anvendelsesorienteret forskning – med deltagelse af virksomheder (særligt SMV) – for på længere sigt at etablere et stærkt, konkurrencedygtigt, grænseoverskridende forsknings- og innovationslandskab i programområdet. Med virksomhederne i centrum for innovationsprocessen skal der desuden skabes yderligere test- og co-creation-faciliteter i programregionen for at skabe kreative steder til udveksling mellem videnskab og erhvervsliv.

Borgerne og brugerne skal her være drivkræfterne i f.eks. identificeringen og udviklingen af nye produkter og serviceydelser inden for f.eks. sundhedsøkonomi, medicinalteknik og velfærdsteknologi og således imødegå samfundsmæssige udfordringer. Desuden skal de forventede impulser og det innovative udviklingspotentiale forbundet med byggefasen på den faste Femern Bælt-forbindelse udfoldes til gavn for hele programregionen. Her skaber f.eks. det danske EFRU-program synergier gennem produktive investeringer ved at støtte SMV (jf. også kapitel 1.2).

Desuden er udnyttelsen og styrkelsen af innovationskapaciteten i eksisterende klynger, netværk og innovative virksomheder samt offentlige institutioner, en vigtig vej til øget innovation, f.eks. ved at sammenkæde disse aktører strategisk. I den forbindelse rummer især offentlig-private partnerskaber og innovationsprocesser store muligheder i en grænseoverskridende sammenhæng, fordi disse samarbejder ofte har et langsigtet perspektiv, og komplementære styrker inden for forskning og udvikling bliver ført sammen.

Ved gennemførelsen af programmet vil der være særligt fokus på programmets bidrag til EFR (det europæiske forskningsrum) for forskning og innovation (KOM(2020) 628 af 30.9.2020) og dets politiske mål.

Emnerne energi, klimaforandringer og cirkulær økonomi – herunder den respektive innovations-, udviklings- og implementeringsproces – bliver afdækket under prioritet 2 og kan ikke opnå støtte under prioritet 1. Fokus i prioritet 1 ligger på programregionens øvrige styrkepositioner.

2.1.1. Liste over støtteberettigede tiltag

Nedenstående aktiviteter er i løbet af programmeringsprocessen blevet identificeret i analyser, evalueringer, ved deltagelse af aktører samt via relevante erfaringer fra forgængerprogrammet og anses for at være egnede bidrag til opnåelse af programmets mål.

- a) Udvikle, udbygge og styrke test- og co-creation-faciliteter samt udnytte dem gensidigt, herunder også etablering af varige grænseoverskridende faciliteter, der har til formål at skabe steder til kreativ udveksling mellem videnskab og erhvervsliv og i den forbindelse især understøtte teknologioverførsel fra universiteterne og forskningsinstitutionerne ved at oprette nye virksomheder. Det kunne f.eks. være:
 - Co-Working Spaces
 - Start-up Camps
 - FabLabs og lign.
- b) Forbinde teknologiske klynger på begge sider af grænsen ved hjælp af cross cluster-samarbejder og udveksle erfaringer
- c) Øge og videreudvikle det anvendelsesorienterede samarbejde mellem universiteter samt mellem universiteter og virksomheder og udveksle erfaringer
- d) Opbygge kapacitet hos nye og eksisterende klynge- og netværkssamarbejder med henblik på forstærkede aktiviteter inden for innovation og anvendt forskning
- e) Initiere og udbygge offentlig-private innovationssamarbejder (f.eks. OPI-projekter) inden for styrkepositionerne
- f) Udvikle og understøtte strategiske partnerskaber, herunder triple/quatro-helix-samarbejder og socialt innovative partnerskaber
- g) Udvikle og implementere innovative og bæredygtige løsninger og processer på sundheds- og velfærdsområdet bl.a. gennem inddragelse af brugere, patienter og borgere (user driven innovation)
 - Udvikling og udveksling af best practices og knowhow for nye sundhedskoncepter inden for og mellem regionale klynger og netværk
 - Udvikling og implementering af nye teknologiske processer og løsninger på sundheds- og velfærdsområdet, i samarbejde med SMV, interesseorganisationer, brugere af teknologiske fornyelser og patienter – f.eks. med henblik på forebyggende sundhedsmæssige tiltag
 - Udvikling og implementering af løsninger (bl.a. e-health og telemedicin) for at forbedre adgangen til og kvaliteten af ydelser på sundheds- og plejeområdet
 - Udvikling af løsninger for at lette overgangen mellem stationær/ambulant behandling og pleje (f.eks. rådgivningstilbud)
 - Udvikling af løsninger til støtte af plejearbejdet i hjemmet og i plejehjem
- h) Identificere, udvikle og implementere innovative projekter og netværksaktiviteter, som udspringer af Femern Bælt-byggeriet (f.eks. inden for de maritime erhverv, life science, fødevarer), herunder at etablere vedvarende samarbejdsstrukturer mellem virksomheder, videns- og

uddannelsesinstitutioner. Samarbejdet skal understøtte en optimal udnyttelse af de vidensbaserede ressourcer og skabe forudsætninger for, at regionen kan blive et muligt kraftcenter inden for forskning og udvikling med de teknologiske løsninger og kommercielle muligheder, som følger med byggeprojektet

- i) Udvikle og implementere innovative produkter og processer særligt inden for programområdets styrkepositioner, f.eks. fødevarer. Dette omfatter også ikke-tekniske innovationer som nye koncepter for serviceydelser, processer, organisation og markedsføring samt forretningsmodeller
- j) Udvikle og implementere løsninger, testanlæg og serviceydelser inden for fremtidsteknologierne som f.eks. inden for
 - kunstig Intelligens, Virtual Reality, datacenterindustri, robotteknologi og automatiseringsteknik etc.
 - logistik: autonom transport, brændstoffer og distribution
- k) Udvikle tiltag, der understøtter virksomheder ifm. udvikling og skalering af innovationer
- l) Fremme iværksætteri
- m) Udvikle og gennemføre årlige "fremtids-/innovationsfestivaler" for at diskutere centrale fremtidsspørgsmål i programregionen.

2.1.2. Bidrag til Østersøstrategien

Projekter i prioritet 1 kan bidrage til EUSBSR-prioritetsområdet "Innovation", primært med henblik på Østersøområdets konkurrencekraft og et forbedret makroregionalt, kollaborativt økosystem for innovation, forskning, SMV og digitalisering.

2.1.3. De vigtigste målgrupper

Prioritet 1 henvender sig til det regionale erhvervsliv. Særlig opmærksomhed rettes mod de innovative startup-virksomheder og SMV'er i regionen samt deres kontakter til uddannelses- og forskningsinstitutioner, offentlige institutioner, klyngeorganisationer og i enkeltstående tilfælde til større private virksomheder. Intermediære organisationer, teknologioverførselsinstitutioner og offentlige myndigheder kan spille en understøttende rolle og i denne funktion også optræde som støttemodtagere. Fokus ligger især også på nye ansøgere i Interreg-sammenhæng. På længere sigt får styrkelsen af anvendt forskning samt udviklingen og implementeringen af teknologiske og procesorienterede løsninger positive effekter for borgerne i programområdet.

3. Prioritet 2 En grøn region

I 2020 fremlagde EU-Kommissionen et forslag til regler for den politiske forpligtelse til at gøre Europa til et klimaneutralt kontinent senest i 2050. På baggrund af klimaforandringerne er det af største betydning for planetens fremtid og dens beboere at rette fokus mod miljøvenlige og ressourceeffektive

løsninger, den såkaldte grønne omstilling. For at nå dette ambitiøse mål, skal der også ske omfattende ændringer regionalt, både i borgernes hoveder, politisk og i erhvervslivet.

For at understrege emnets betydning, er prioriteten bevidst udformet meget bredt med tre specifikke mål.

Vedvarende energi og energieffektivitet har været behandlet i tidligere Interreg-programmer, hvorfor der kan bygges oven på eksisterende samarbejder. Tilpasning til klimaforandringer og cirkulær økonomi er derimod relativt nye emner i Interreg-sammenhæng. Men på grund af den grænseoverskridende betydning for fremtidssikringen af regionen, udgør disse emner en særlig mulighed for at videreudvikle sig sammen og lære af hinanden.

3.1. Specifikt mål 2.1 "Udvikling af intelligente energisystemer, -net og -lagring uden for det transeuropæiske energinet (TEN-E)"

I den dansk-tyske programregion stiger andelen af vedvarende energi. Der er allerede blevet udviklet mange teknologiske løsninger og man har opnået en førende rolle på dette område. Programpartnerne forfølger samme målsætninger med hensyn til at reducere CO₂-udledningerne og brugen af fossile energiformer, og der er en fælles interesse i at fremme vedvarende energi. Der skal dog stadigvæk udvikles og integreres nye teknologiske løsninger, f.eks. inden for elektrolyse, solenergi osv.

Man står dog fortsat over for udfordringen med at få etableret energisystemer, hvor forskellige vedvarende energiformer spiller sammen og sikrer en stabil energiforsyning til forbrugerne uafhængigt af fossile energiformer. Det gælder især i en grænseoverskridende sammenhæng med forskellige lovgivninger og markedsstrukturer samt nationale støttemuligheder på begge sider af grænsen og i tyndt befolkede landdistrikter i programregionen.

Ikke mindst på grund af forskellige Interreg-projekter i støtteperioden 2014-2020 har den dansk-tyske grænseregion i de senere år indtaget en førende rolle internationalt, især inden for effektelektronik. Den skal fastholdes og udbygges.

I perioder, hvor der bliver produceret for megen vedvarende energi, kan nettet til dels ikke optage denne. Produktion og efterspørgsel harmonerer ikke her. Også sæsonudsving spiller en stor rolle, særligt med henblik på sektorintegration i forhold til varmesektoren. Som følge af den stadig større andel, som vedvarende energi tegner sig for i Danmark og Tyskland, er udbuddet på produktionssiden volatilt (ustabilt). For at sikre netstabilitet, bliver intelligente løsninger derfor stadig vigtigere.

Effektiv styring af energistrømme fra lokale vedvarende energikilder ved brug af intelligente energistyringssystemer kan øge lokale energikilders udnyttelsesgrad og mindske afhængigheden af central energiforsyning fra fossile kilder og forebygger tab som følge af lange energitransmissionsveje samt nedregulering af VE-anlæg som følge af flaskehalse i nettet.

En anden udfordring er ikke kun i højere grad at erstatte fossile energiformer med vedvarende energi inden for elsektoren, men også inden for varme, kulde og transport. Sektorintegration, dvs. at få el, varme og mobilitet til at spille sammen og dermed udnytte vedvarende energi optimalt er i den forbindelse en central løftestang. Både i Danmark og Schleswig-Holstein samt på regionalt/lokalt plan er

der lovende tilgange og aktuelle strategier for fremstilling af grøn brint. Sammenkædning af disse tilgange og en fælles grænseoverskridende videreudvikling af dem rummer potentiale til at lære af hinanden og opnå en kritisk masse i fællesskab.

Det største samarbejds potentiale ligger i forhold til de vedvarende energiformer mere konkret inden for vindkraft, solceller, biomasse, geotermisk energi, biogasproduktion og produktion af grøn brint.

I støtteperioden 2014-2020 blev der givet tilskud til en lang række projekter inden for vedvarende energi både i innovationsprioriteten og under målet for bæredygtig ressourceudnyttelse. Et entydigt fokus på udvikling af intelligente energisystemer, -net og -lagring af vedvarende energi i prioritet 2 skal være med til at koncentrere potentialet og kompetencerne på dette område endnu bedre i denne støtteperiode.

De involverede aktører vil få detaljeret viden om, hvordan lokale og regionale energisystemer kan opbygges, ikke mindst i en grænseregion, og hvordan en udbygning af vedvarende energi kan lykkes under hensyntagen til reglerne for regional planlægning samt udfordringer i form af manglende accept i befolkningen. Disse kompetencer kan udnyttes til gavn for erhvervsudviklingen i programregionen. Forventningen er, at programregionen derved hurtigere kan udvikle sig til en CO₂-neutral region.

Med henblik på at udvikle relevante tiltag for programregionen, bør fokus ligge på løsninger til mellemstore og mindre byer samt tyndt befolkede landdistrikter. Derved kan der afprøves muligheder for anvendelse af forskellige teknologier som f.eks. fjernvarme, biogas/biomasse, solcelleanlæg og vindkraft i et grænseoverskridende energisystem. Ved behov kan der ydes tilskud til test- og demonstrationsanlæg (f.eks. grænseoverskridende virtuelle kraftværker) i programregionen for at finde frem til effektive løsninger.

Viden om intelligent anvendelse af vedvarende energikilder skal være væsentligt større end ved programmets start både hos relevante aktører og målgrupper. Desuden beskæftiger projekter sig med lagring af vedvarende energi fra forskellige kilder, indtil den skal forbruges (power-to-X). Der ønskes ligeledes projekter, hvor intelligente energiforbrugsenheder trækker strøm fra nettet på det tidspunkt, hvor kapaciteten er størst. Det tilstræbes at opbygge ny viden og innovationskapacitet inden for effektelektronik og elektrificering for at fastholde relevante virksomheder i regionen og forhindre, at de søger til andre regioner.

Den grænseoverskridende merværdi opstår især i løsninger i nær- eller lokalområdet. Den tætte kontakt i den dansk-tyske programregion er et godt udgangspunkt for at lære af hinanden og identificere fælles udfordringer og styrkepositioner i programregionen inden for vedvarende energi, energisystemer og energilagring. Desuden kan eventuelle tekniske eller juridiske hindringer for udviklingen af grænseoverskridende energisystemer identificeres og bearbejdes. Herefter bør målet være at udnytte eksisterende energiressourcer i fællesskab gennem udvikling og afprøvning af pilotprojekter for grænseoverskridende energisystemer med henblik på at optimere anvendelsen af vedvarende energi.

3.1.1. Liste over støtteberettigede tiltag

Nedenstående aktiviteter er i løbet af programmeringsprocessen blevet identificeret i analyser, evalueringer, ved deltagelse af aktører samt via relevante erfaringer fra forgængerprogrammet og anses for at være egnede bidrag til opnåelse af programmets mål.

- a) Udvikling af fælles løsninger med henblik på energiforbruget, produktionsmetoder, netplanlægning, muligheder for energibesparelser osv.
- b) Udvikling af innovative løsninger inden for vedvarende energi og lagring af energi (inkl. power-to-X, grøn brint)
- c) Udvikling af nye teknologiske løsninger og materialer, f.eks. inden for elektrolyse, batterilagring, solenergiteknologi
- d) Identificering af muligheder og hindringer for etablering af grænseoverskridende energisystemer
- e) Udvikling af intelligente energisystemer på lokalt plan, herunder intelligente el-distributionsnet i en grænseoverskridende sammenhæng
- f) Hensyntagen til regler for regional planlægning og fremme af accepten af anlæg til produktion af vedvarende energi i befolkningen
- g) Energiforsyningsselskabers forsøg med grænseoverskridende energisystemer (f.eks. grænseoverskridende virtuelt kraftværk) i samarbejde med leverandører af teknologiske løsninger og/eller lokale forbrugere
- h) Udvikling af knowhow til lagring af energi (især power-to-X, grøn brint)
- i) Udvikling af innovative løsninger inden for effektelektronik og intelligent styring, bl.a. inden for transport og fødevarer
- j) Udvikling af intelligente metoder til styring af energistrømme (f.eks. ladestationer til elkøretøjer)
- k) Udvikling af integrerede regionale energiinfrastrukturer til grænseoverskridende udnyttelse af overskydende elektrisk energi og varmeenergi, herunder udnyttelse af overskudsvarme fra produktionsanlæg og rensningsanlæg
- l) Udvikling af løsninger til varmforsyningsnet baseret på vedvarende energi, herunder grænseoverskridende udveksling af erfaringer
- m) Bevidstgøre borgerne og virksomheder om intelligent styring af energiforbruget og forbedring af energieffektiviteten
- n) De beskrevne generelle støtteberettigede tiltag a-f under prioritet 1 er også støtteberettigede under prioritet 2.1, såfremt de vedrører det beskrevne indhold.

Aktiviteter finde sted på forskellige niveauer i samarbejdet, i form af at

- i. skabe netværk mellem de grænseoverskridende aktører, udveksling af erfaringer og best practices;
- ii. gennemføre studier, udvikle strategier;
- iii. udvikle og etablere test- og demonstrationsmuligheder;
- iv. implementere lokale løsninger og modelprojekter, med videnskabelig opfølgning.

3.1.2. Bidrag til Østersøstrategien

Projekter i prioritet 2, især mål 2.2, kan bidrage til EUSBSR's Policy Area "Energy", primært inden for Action 4 (Increasing the share of renewable energy including marine renewable energy), gennem netværksdannelse, udveksling af erfaringer og fælles udvikling af innovative løsninger. Det er dog ikke muligt at sætte tal på bidraget til Renewable Energy Share (RES).

3.1.3. De vigtigste målgrupper

Borgere i og indirekte uden for den støtteberettigede region profiterer af en sikker og klimavenlig energiforsyning til en fordelagtig pris. Lokale/regionale energiforsyningselskaber og lignende aktører med ansvar for energisystemer, kommuner/Kreise og regioner, men også boligselskaber og grundejerforeninger profiterer indirekte af nye løsninger til energi- og varmeforsyning, som de kan tilbyde deres kunder eller borgerne. Private virksomheder samt forsknings- og uddannelsesinstitutioner inden for energisektoren skal fortsat tilbydes gode vilkår, så det forhindres, at de søger til andre regioner.

3.2. Specifikt mål 2.2 "Fremme tilpasning til klimaforandringer, forebyggelse af katastroferisici og modstandsdygtighed under hensyntagen til økosystembaserede tilgange"

Klimaforandringer kender ingen grænser. Det er derfor i sig selv en grænseoverskridende udfordring, som berører alle borgere i programregionen lige meget.

Den dansk-tyske programregion er præget af en lang kystlinje. Hidtil er kysterne blevet beskyttet effektivt af diger og andre sikringstiltag mod oversvømmelse, men den forsmag på klimaændringerne, der er set i form af usædvanligt kraftige storme, tyder på, at denne beskyttelse skal udvides og nytænkes i fremtiden. I betragtning af farerne forbundet med klimaforandringer i form af stormfloder og ekstreme oversvømmelser står programregionen ikke kun over for udfordringen med at håndtere eventuelle katastrofesituationer, men det er også nødvendigt at imødegå sådanne katastrofer på forhånd gennem god strategisk planlægning, øget bevidstgørelse hos befolkningen og politiske beslutningstagere, målrettet information, effektive klimatilpasningstiltag og egnede varslings- og sikringssystemer.

For byerne i programregionen udgør det stigende grundvandsspejl forårsaget af klimaforandringerne som følge af de stigende nedbørsmængder, der kan forventes på lang sigt, desuden en særlig, ny problemstilling. For at adressere denne udfordring, er det i første omgang nødvendigt at forstå menneskeskabt geologi og konsekvenserne heraf og lære at håndtere dem.

Klimaforandringerne har imidlertid indvirkning på hele økosystemet. De dermed forbundne udfordringer skal betragtes med en holistisk tilgang for at gøre regionen mere modstandsdygtig over for klimaforandringer og omfatter derfor alle områder af økosystemet.

Det grænseoverskridende samarbejde omkring tilpasning til klimaforandringer er på trods af den fælles udfordring indtil videre kun udviklet i begrænset omfang, og det har ikke eller kun i meget ringe

grad resulteret i forslag til løsninger i de foregående Interreg-programmer. Det skyldes især, at ansvaret i forhold til klimatilpasningstiltagene ikke ligger komplet i programregionen. Kystsikring er på tysk side således f.eks. en statslig opgave.

Alligevel vil de regionale aktører have gode muligheder for at tage fat på dette vigtige fremtidsemne både regionalt og på tværs af grænsen ved f.eks. at skabe platforme for regional erfaringsudveksling eller udarbejde en holistisk, lokal vurdering af disse klimaudfordringer og løsninger på dem, bl.a. med et mål om fortsat at bevidstgøre befolkningen og generere øget politisk opmærksomhed omkring emnet.

Målet med programmet er at tilvejebringe fælles grænseoverskridende og behovsorienterede løsninger på regionale udfordringer forårsaget af klimaforandringer på det regionale plan, så den dansk-tyske grænseregion udvikles til en klimarobust region. Løsningerne skal skabe varig merværdi for borgere, virksomheder, kommuner og regioner og være inspiration for andre regioner/kommuner uden for programområdet. For at opnå det, skal en velgennemtænkt forebyggelse af katastroferisici være med til at mindske risikoen som helhed. Det kræver ikke kun strategiske handlingsplaner, men også solid og velfunderet viden om de specifikke geologiske og geografiske forhold i programregionen og om særlige potentielle risici forbundet hermed og om egnede løsninger. Det kan både være tekniske og naturbaserede løsninger (Eco-based climate change adaptation som f.eks. renaturering, lokale regnvandsløsninger og lign.). Da de overordnede strategiske handlingsplaner i tilfælde af katastrofer sorteres under de nationale myndigheder, vil Interreg-programmet snarere kunne bidrage inden for opbygning af regional viden og formidling af viden om klimaforandringer og klimatilpasning samt inden for udvikling af naturbaserede og tekniske løsninger som f.eks. forebyggelses- og sikringssystemer. Dette kan også omfatte udvikling af naturlige klimatilpasningstiltag, som samtidig giver mulighed for anvendelse til rekreative formål. Specifikke regionale behov, hindringer og barrierer i forhold til tilpasning til klimaforandringer skal identificeres i fællesskab, hvorefter der udledes anbefalinger til politikere og regionale samt lokale myndigheder. Hertil hører også samlet set at styrke den politiske opmærksomhed omkring emnet samt tiltag, så borgerne bliver informeret om klimaændringerne og følgerne heraf i relation til programregionen på et velfunderet grundlag. Programmets tilgang kan dog kun være at fremme "bløde" samarbejder, som dog alligevel kan fungere som forberedelse til investerings- og infrastrukturprojekter. Her kan der bl.a. bygges oven på samarbejder under Interreg 5A mellem klyngeorganisationer, kommuner, private virksomheder og videninstitutioner om miljø- og klimarelevante emner.

3.2.1. Liste over støtteberettigede tiltag

Nedenstående aktiviteter er i løbet af programmeringsprocessen blevet identificeret i analyser, evalueringer, ved deltagelse af aktører samt via relevante erfaringer fra forgængerprogrammet og anses for at være egnede bidrag til opnåelse af programmets mål.

- a) Skabe netværk, udveksle erfaringer og koordinere tiltag inden for tilpasning til klimaforandringer, forebyggelse af katastroferisici og modstandsdygtighed på tværs af grænsen for at synliggøre innovative løsninger og muligheder, f.eks. ved at skabe en grænseoverskridende platform
- b) Skabe netværk mellem videns- og forskningsinstitutioner, klynger, offentlige aktører og SMV

- c) Udvikle digitale løsninger med henblik på klimatilpasningstiltag ved grænseoverskridende udnyttelse af data fra forskellige kilder til overvågning af stigende eller faldende grundvandsspejl eller til udvikling af tiltag og varslingsystemer
- d) Kortlægge behovet for forebyggelse af katastrofer som følge af stormfloder og oversvømmelser forårsaget af klimaforandringer, herunder undersøgelse af forskellige løsningers implikationer for de forskellige økosystemer eller bestemte erhvervssektorer ved at opstille scenarier eller i form af demonstrationsprojekter
- e) Udvikle tekniske og naturbaserede løsninger (f.eks. renaturering, regnvandsløsninger), evt. ved inddragelse af muligheder for anvendelse i turismeøjemed
- f) Udvikle grænseoverskridende beredskabsplaner eller -systemer
- g) Opbygge viden om sammenhænge mellem stigende grundvand og geologiske forhold i undergrunden i byerne, herunder forslag til adressering af udfordringerne forbundet dermed
- h) Identificere hindringer og barrierer for tilpasning til klimaforandringer, forebyggelse af katastroferisici og modstandsdygtighed, herunder udvikling af anbefalinger til politiske og administrative indsatser
- i) Inddrage lokalsamfundene og borgerne som et aktiv i tilpasningen til klimaforandringer, forebyggelse af katastroferisici og modstandsdygtighed, herunder tiltag til oplysningsarbejde og bevidstgørelse om disse emner i en regional sammenhæng
- j) Beskytte kulturarven mod klimapåvirkninger
- k) Afsøge muligheder for at udnytte industri- og byrum til klimaløsninger kombineret med fremme af biodiversiteten
- l) Udvikle og afprøve løsninger til tilpasning til klimaforandringer, forebyggelse af katastroferisici og modstandsdygtighed ved ændret anvendelse af skove, marker og (kystnære) enge og engarealer

3.2.2. Bidrag til Østersøstrategien

Tiltagene bidrager til EUSBSR's Policy Area "Secure", mere specifikt delmålet "Climate change adaptation, risk prevention and management".

3.2.3. De vigtigste målgrupper

Målgruppen er først og fremmest borgere i den støtteberettigede region, som profiterer af nye løsninger til tilpasning til klimaforandringerne og beskyttelse mod katastrofer osv. forårsaget af klimaforandringer. Borgere og gæster i regionen profiterer af beskyttelsen af de naturlige ressourcer og kulturarven. Private virksomheder, kommuner samt offentlige myndigheder og institutioner kan samlet set drage fordel af tiltagene til beskyttelse af de naturlige livsgrundlag i deres arbejde.

3.3. Specifikt mål 2.3 "Fremme overgangen til en cirkulær og ressourceeffektiv økonomi"

Selv om programregionen i europæisk sammenligning er et teknologisk veludviklet område, så er produktionsprocesserne ikke tilfredsstillende med hensyn til affaldsforebyggelse, hvorfor programregionen ikke har et tilstrækkeligt udgangspunkt for at nå den grøn omstilling inden programafslutningen i 2030. Der findes mange løsninger til udnyttelse af produkter og affald, løsninger til genbrug og genanvendelse af produkter, del- og restprodukter, som dog kan udbygges yderligere. Forebyggelse og nyttiggørelse i en udarbejdelses- eller produktionsproces for at markedsføre produkter ressourcebevarende eller for generelt at forebygge affald, skal styrkes og forankres yderligere, så produktionen bliver mere ressourceeffektiv, og CO₂-fodafttrykket bliver reduceret. Eksisterende idéer og initiativer skal synliggøres for at øge bevidstheden. Denne omstilling til en cirkulær økonomi er en stor udfordring, da alle elementer i produktionskæden er underlagt den økonomiske logik for en proces og de nationale regler.

En anden udfordring er, at aktørerne i programregionen ikke agerer på samme niveau. Mens nogle aktører endnu udelukkende har fokus på bortskaffelse, så har andre allerede indledt omstillingen til en cirkulær økonomi. Derfor er der i det grænseoverskridende samarbejde et behov for at finde nye fælles løsninger, både inden for de enkelte værdikæder og også overordnet, dvs. som led i planlægningen og inden for systemet og for at overføre disse. Derfor skal viden, teknologisk knowhow og test- og udviklingsmuligheder deles, så det eksisterende potentiale i programregionen bliver udnyttet til at fremme den grønne omstilling. Det skal bl.a. ske gennem inddragelse af forskning samt uddannelse og videreuddannelse af produktudviklere og private virksomheder.

Selvom der ikke kan bygges oven på initiativer gennemført under Interreg 5A, så er der alligevel en udfordring med hensyn til at fremme en cirkulær og ressourceeffektiv økonomi, da den skal være en integreret del af et højteknologisk erhvervsliv for, at målene for et grønt Europa kan opnås.

Overgangen til øget ressourceeffektivitet og en cirkulær økonomi i programregionen skal indlede en ny måde at tænke på og være målrettet regionens og dens aktørers behov og rammebetingelser, så de har en chance for at blive forankret på baggrund af kommercielle og lovgivningsmæssige rammebetingelser. Denne tilgang skal øge bevidstheden om ressourceeffektive og cirkulærøkonomiske systemer og også afspejle sig i udviklingen af nye forretningsmodeller.

Målet er at udvikle grænseoverskridende løsninger samt modeller og demonstrationer for på den ene side at tilrettelægge planlægningen eller produktdesignet på en måde, så materialer og ressourcer kan indgå i et kredsløb så længe som muligt og blive genanvendt, eller fra starten identificere materialer og ressourcer, så man derved helt undgår at producere affald. Genanvendelse af affald, dvs. genvinding af et affaldsprodukt skal kun være en løsning, hvis der er tale om innovativ og intelligent genanvendelse.

Alle løsninger skal have en positiv effekt på værdistigningen og konkurrencekraften og på længere sigt reducere affaldsmængderne. Det er derfor vigtigt så vidt muligt at nå de øverste trin i affaldshierarkiet (recycling, genanvendelse og forebyggelse) for derved at opnå et så stort bidrag som muligt til den energimæssige nyttiggørelse af affald. Dette gælder inden for alle erhvervsgrøene.

3.3.1. Liste over støtteberettigede tiltag

Nedenstående aktiviteter er i løbet af programmeringsprocessen blevet identificeret i analyser, evalueringer, ved deltagelse af aktører samt via relevante erfaringer fra forgængerprogrammet og anses for at være egnede bidrag til opnåelse af programmets mål.

- a) Identificere og synliggøre muligheder for ressourceeffektive og cirkulærøkonomiske løsninger, herunder inden for det offentlige, så der også tages højde for dem i offentlige udbud ("grønne offentlige udbud")
- b) Overføre modeller for "cirkulære udbud" i offentlige eller offentliglignende forvaltninger under hensyntagen til anerkendte aspekter af cirkulær økonomi, herunder obligatorisk anvendelse
- c) Praksisorienteret vidensdeling og videreuddannelse i institutioner og virksomheder til fremme af cirkulær økonomi
- d) Udvikle og afprøve ressourceeffektive og cirkulærøkonomiske løsninger, modeller og demonstrationer i konkrete værdikæder, herunder f.eks. udvikling af innovative industrielle symbioser i forbindelse med genbrug af vand og andre materialer og ressourcer eller f.eks. udvikling af alternative miljøvenlige eller biologiske materialer i stedet for plastik
- e) Identificere og synliggøre affaldsstrømme og -ressourcer med potentiale til at indgå i nye produktionsprocesser eller i affaldshierarkiet (f.eks. plastik, aluminium etc.), herunder kortlægning af aktører og muligheder på begge sider af grænsen og de forskellige registrerings-, håndterings- og distributionsløsninger
- f) Synliggøre kommercielle løsninger og tilgange som incitament for virksomheder til at tilpasse deres processer til cirkulær økonomi
- g) Udvikle modeller for indkøbsstrategi til fremme af cirkulær økonomi
- h) Overføre løsningsforslag til værdikæder i hele programregionen, herunder f.eks. udnyttelse af innovative miljøteknologier
- i) Udvikle og videreudvikle innovative løsninger for genbrug og undgåelse af materialer, også med særligt fokus på nytteværdien for borgerne i regionen, herunder f.eks. også udnyttelse af innovative løsninger til genbrug af tekstiler, byggematerialer osv.

3.3.2. Bidrag til Østersøstrategien

Tiltagene for det specifikke mål kan bidrage til aspekter inden for områderne "Bioeconomy" og "Innovation" i EUSBSR i det den cirkulære økonomi derved forankres som et væsentligt instrument til bæredygtig innovation i programområdet og innovative cirkulære økonomiløsninger videreudvikles og implementeres.

3.3.3. De vigtigste målgrupper

Borgere i og indirekte uden for den støtteberettigede region, som profiterer af nye løsninger og teknologier osv., private virksomheder, myndigheder og institutioner, kommuner, renovationsselskaber,

miljøorganisationer og forskningsinstitutioner samt deres medarbejdere, som kan videreudvikle sig, tillige med engros- og detailhandlen, som profiterer af udviklingen af nye produkter.

4. Prioritet 3 En attraktiv region

Den overordnede målsætning for prioritet 3 er at udvikle bedre forudsætninger for en god livskvalitet bl.a. ved at styrke programregionens attraktivitet til gavn for borgere og besøgende med henblik på at fremme den sociale og økonomiske udvikling.

Livskvaliteten i en region bliver præget af mange forskellige aspekter, hvoraf nogle allerede bliver behandlet som led i andre prioriteter i programmet som f.eks. et velfungerende, attraktivt grænseoverskridende arbejdsmarked (prioritet 4) eller lettilgængelige sundhedsydelser af høj kvalitet (prioritet 1). Som et effektivt supplement til disse tilgange koncentrerer prioritet 3 sig om to andre vigtige faktorer, nemlig uddannelse samt kultur og turisme. Uddannelse af høj kvalitet og attraktive muligheder for livslang læring udgør ikke kun grundstenen for den personlige udvikling, men er også en væsentlig forudsætning for et velfungerende erhvervsliv og en regions innovationskraft. Begge dele er vigtige grundlag for livskvalitet. Et bredt kulturelt tilbud og en bæredygtig turisme, som samtidig bruger og beskytter den kulturelle og naturlige rigdom i en region, bidrager desuden væsentligt til at gøre en region attraktiv for besøgende og lokale og har længe været en vigtig drivkraft og en væsentlig økonomisk faktor i den dansk-tyske grænseregion.

4.1. Specifikt mål 3.1 "Forbedre lige adgang til inklusive kvalitetstjenester inden for uddannelse og livslang læring gennem udvikling af tilgængelig infrastruktur, herunder ved at fremme robusthed med henblik på fjern- og onlineuddannelse"

Arbejdsmarkedet i programregionen er kendetegnet ved en stigende mangel på kvalificeret arbejdskraft, som især skyldes en stigende aldring af arbejdsstyrken og yngre og velkvalificerede menneskers fraflytning. Dertil kommer et relativt lavt uddannelsesniveau for dele af arbejdsstyrken. Veluddannet kvalificeret arbejdskraft er imidlertid en væsentlig forudsætning for den økonomiske og sociale udvikling.

Den stigende mangel på kvalificeret arbejdskraft og hastigt ændrede krav på arbejdsmarkedet (især digitalisering, globalisering osv.) nødvendiggør, at virksomhederne og industrien løbende må tilpasse sig, og at arbejdstagerne løbende må videreudanne sig og tilegne sig nye kompetencer. Det er desuden vigtigt, at skoleelever og elever/lærlinge fra starten får de nødvendige færdigheder og kompetencer, så de kan blive en del af et arbejdsmarked under stadig forandring og af samfundet.

I en grænseregion spiller formidling af kompetencer på nabosproget en særlig rolle. Sprogbarrieren udgør fortsat en hindring for beskæftigelse på tværs af grænsen i programregionen og bidrager endvidere til, at information og viden ikke spredes tilstrækkeligt på tværs af grænsen. På grund af den maritime grænse er sprogbarrieren mere udtalt i den østlige del af programområdet end ved den vestlige landgrænse.

Ikke mindst har covid-19-pandemien vist, hvor vigtig e-læring og digital læring er, og at disse læringsformer vil komme til at spille en central rolle på et fremtidsorienteret uddannelsesområde. En meget forskellig grad af digitalisering i Danmark og Tyskland udgør i den forbindelse imidlertid fortsat en væsentlig strukturel hindring.

Udvikling og afprøvning af nye tilgange inden for erhvervsmæssig orientering og kvalificering samt integration af unge på arbejdsmarkedet i programregionen er blevet udbygget yderligere i Interreg 5A. Men det har også vist sig, at det grænseoverskridende samarbejde på uddannelsesområdet fortsat bliver hindret af nationale regler, eller at projekterne ofte må lægge mange kræfter i at sætte sig ind i og forstå de respektive uddannelsessystemer i Danmark og i Schleswig-Holstein.

Det overordnede mål er at modvirke manglen på kvalificeret arbejdskraft i regionen ved at gøre adgangen til uddannelse og erhvervsuddannelse lettere gennem innovative tilbud af høj kvalitet inden for forskellige uddannelsesforløb og forbedre mulighederne for at få uddannelsesbeviser anerkendt på tværs af grænsen. Der skal udvikles nye grænseoverskridende løsninger eller tilbud om uddannelse, erhvervsuddannelse og videreuddannelse, som understøtter virksomheders, arbejdstageres og andre relevante målgruppers (unge) interesse for et grænseoverskridende arbejdsmarked. Undervisnings- og uddannelsesstilbud skal være inklusive og tilgængelige for mennesker med handicap eller begrænsninger. Dertil hører også en styrkelse af bevidstheden om digital tilgængelighed.

Da udbuddet af kvalificeret arbejdskraft skal løftes varigt på tværs af grænsen, er der behov for en løbende bevidstgørelse af de relevante arbejdsmarkedsaktører og for effektive uddannelsesstilbud af høj kvalitet tilpasset de hastigt ændrede krav på arbejdsmarkedet. Det kan være tilbud fra skolerne, tilbud inden for uddannelse uden for skoleregi eller inden for voksenuddannelse såvel som fra universiteter eller erhvervsuddannelses-, uddannelses- og videreuddannelsesinstitutioner. Målet er at højne kvalifikationsniveauet generelt i programregionen og integrere dårligt stillede på arbejdsmarkedet. Der skal således være et særligt fokus på sårbare og dårligt stillede grupper (som blandt andet unge og mennesker med handicap). Her skal der fokuseres på de særligt efterspurgte kvalifikationer og tages højde for kommende udviklingsområder i programregionen (særligt "STEM"-fag, "grønne teknologier"). Det er desuden vigtigt ikke kun at gøre virksomheder og arbejdstagere bevidste om mulighederne på et grænseoverskridende arbejdsmarked og vække interesse for dem, dette gælder også i forhold til lærere/undervisere på uddannelsesinstitutionerne.

Videreuddannelse og livslang læring er af vital betydning for arbejdsmarkedet og udviklingen af samfundet i programregionen. Der skal i den forbindelse anvendes nye indholdsmæssige og didaktiske tilgange til uddannelse og erhvervsuddannelse tilpasset den demografiske udvikling og den respektive målgruppes særlige situation (særligt unge), også under hensyntagen til digitaliseringen. Formidling af sociale, interkulturelle og demokratiske kompetencer samt nabosproget er særlig vigtig i den forbindelse.

Udnyttelse af potentialet fra den kommende Femern Bælt-forbindelse er vigtig for programregionens udvikling og skal understøttes af en målrettet uddannelsesindsats. På den måde kan den nye forbindelse bidrage til en stærkere grænseoverskridende integration i programregionen og til jobskabelse, både under byggeriet af Femern Bælt-tunnelen, som vil skabe en række midlertidige arbejdspladser, og også med den senere tunnelforbindelse.

4.1.1. Liste over støtteberettigede tiltag

Nedenstående aktiviteter er i løbet af programmeringsprocessen blevet identificeret i analyser, evalueringer, ved deltagelse af aktører samt via relevante erfaringer fra forgængerprogrammet og anses for at være egnede bidrag til opnåelse af programmets mål.

Alle undervisnings- og uddannelses tilbud, der udvikles med disse tiltag, skal udformes på en sådan måde, at de er tilgængelige for mennesker med handicap.

- a) Udvikle efteruddannelseskurser for arbejdstagere i forhold til de nye udfordringer (digital og "grøn" omstilling), mulighed for fremtidsteknologier som f.eks. robotteknologi og kunstig intelligens eller inden for områder med mangel på kvalificeret arbejdskraft
- b) Udvikle, afprøve og udmønte uddannelses tilbud til brug på tværs af grænserne i programregionen inden for uddannelse i skoleregion, erhvervsorientering, uddannelse og videreuddannelse (også pilotprojekter), f.eks. ved at udvikle grænseoverskridende indhold,
 - som styrker unges interesse for STEM-fagene med henblik på valg af uddannelse, f.eks. gennem praktik- og arbejdsmarkedsrettede undervisningsforløb;
 - som integrerer digitalisering, bæredygtighed, klimatiske udfordringer og grøn omstilling i strategierne og i den daglige drift på uddannelsesinstitutionerne og således er med til at styrke unges kompetencer (f.eks. ved hjælp af praksisnære og anvendelsesorienterede undervisningsforløb);
 - som fremmer unges interkulturelle og demokratiske kompetencer, f.eks. ved at formidle værdien af at tage aktivt del i et demokratisk samfund, der forstår og respekterer kulturelle og religiøse forskelle
 - belyser temaet iværksætterier samt perspektiverne for selvbeskæftigelse i forbindelse med uddannelse
 - styrkelse af bevidstheden om digital tilgængelighed.
- c) Drive et kompetencecenter eller clearingcenter "Fælles uddannelse Deutschland-Danmark", som understøtter planlægning og gennemførelse af grænseoverskridende uddannelses tilbud på konceptplan (f.eks. information om de forskellige uddannelsessystemer, kontakt- og netværkspleje, støtte til løsning af bureaukratiske hindringer)
- d) Udvikling og gennemførelse af pilotprojekter for at få en bedre forbindelse mellem arbejdsliv og grundskole og overbygning, og dermed for at unge mennesker kan opnå et bedre og mere funderet beslutningsgrundlag for deres valg af uddannelse og erhverv
- e) Udvikle tiltag til inklusion af unge i uddannelsessystemet, der hidtil har været uden tilknytning til uddannelsesområdet eller arbejdsmarkedet
- f) Train-the-trainer/teacher-aktiviteter til styrkelse af de interkulturelle og faglige kompetencer for lærere/undervisere i det grænseoverskridende samarbejde (inkl. sprogtilegnelse)
- g) Fremme sammenligning og certificering af uddannelsessystemerne med henblik på dobbelt diplom
- h) Udveksle personale på uddannelsesinstitutioner, skoleelever, studerende, ph.d.-studerende, elever/lærlinge, herunder evt. etablering af en udvekslingsportal og praktiktilbud samt værtsfamilier (inkl. sprogtilegnelse)

- i) Digital læring - Udvikle digitale redskaber til fremme af den grænseoverskridende udveksling samt sprogtilegnelse ved selvlæring (f.eks. e-læringsplatforme)
- j) Planlægning og gennemførelse af grænseoverskridende karrieremesser

4.1.2. Bidrag til Østersøstrategien

Projekter i prioritet 3 kan bidrage til EUSBSR-prioritetsområdet "Uddannelse", primært inden for adgang til uddannelse og erhvervsuddannelse af høj kvalitet, behov for kvalificeret arbejdskraft, øgede sprogkompetencer samt med henblik på Østersøområdets generelle konkurrencekraft.

4.1.3. De vigtigste målgrupper

Prioritet 3.1 handler om det vedvarende samarbejde, udveksling og afstemning mellem institutioner, forvaltninger og myndigheder i programregionen inden for området uddannelse bredt set – herunder især offentlige og private uddannelsesinstitutioner, universiteter/højere læreanstalter og forskningsinstitutioner samt institutioner til opkvalificering af lærere.

Elever, lærere, studerende, ph.d.-studerende og lærlinge er andre vigtige målgrupper, der skal lægges vægt på. Endvidere er befolkningen i programregionen en vigtig målgruppe. Der er generelt særligt fokus på inddragelse af og støtte til sårbare og dårligt stillede grupper som fx unge, mennesker med handicap, mennesker med migrationsbaggrund og lignende. Prioritet 3.1 kan derudover medvirke til at understøtte og fremme samarbejdet og aktiviteterne i de andre prioritetsakser.

4.2. Specifikt mål 3.2 "Styrkelse af kulturens og den bæredygtige turismes rolle i økonomisk udvikling, social inklusion og social innovation"

Programregionen er kendetegnet ved en unik, attraktiv natur med en særlig kulturel appel, som er forankret i et spændingsfelt mellem fælles historie og nationale forskelle. Den kulturelle mangfoldighed i programregionen, som også kommer til udtryk med de nationale mindretal, udgør et vigtigt grundlag for sameksistensen. Kultur, natur og rekreative områder giver et område identitet og særpræg og er med til at skabe levende byer og lokalområder. Intakte, beskyttelsesværdige naturområder og kulturel mangfoldighed bestemmer i høj grad livskvaliteten i programregionen og gør programregionen attraktiv for både dens befolkning og besøgende.

Kultur og turisme er også en vigtig økonomisk ressource, der hvert år bidrager med en stor andel til samfundsøkonomien. Kultur- og turismesektoren er særligt hårdt ramt af covid-19-pandemiens følger, der har ført til omfattende restriktioner, bl.a. grænselukning, rejserestriktioner og en lang række aflysninger af også dansk-tyske kulturelle arrangementer. Ifølge rapporten "Rebuilding Europe" spiller de kulturelle og kreative industrier en central rolle i arbejdet med genopbygningen af Europa, og også i den dansk-tyske region.

Kulturen udgør et stort bidrag til samfundets sociale samhørighed, demokrati og økonomi, og har en evne til at afspejle mangfoldighed, værdier, historie og livsstil. Konsekvenserne af covid-19 pandemiens følger er derfor store for både erhverv, destinationer, kultursteder, samfundsøkonomien og samhørigheden. Handlinger er nødvendige for at komme tilbage på sporet. Kultur er en vigtig ressource – ikke kun i økonomisk henseende – men spiller også en vigtig rolle for livskvaliteten i programregionen. Kultur er således et vigtigt middel til forståelse og samhørighed (jf. det specifikke mål 4.2 om borgerprojekter). Der er i de forgangne Interreg-projekter opstået et stort antal samarbejder mellem aktører i kultursektoren, som skal styrkes yderligere.

Turisme er en nøgelfaktor i den regionale værdiskabelse på både den tyske og den danske side. For at bevare og udvide konkurrenceevnen er der behov for løbende innovation, særligt med udgangspunkt i læren fra covid-19. Covid-19 har medført behov for omstilling og videreudvikling af traditionelle formidlingskanaler og produkter, så øget digitalisering går hånd i hånd med en prioritering af bl.a. nærhed, hygiejne og bæredygtighed. Krisen har ført til en vis afurbanisering, som regioner i nærheden af større byer har gavn af. De profiterer også af øget såkaldt "nearcation" i hjemlandet, hvilket også forstærkes af tendensen til at vælge mere klimavenlige ferieformer.

Det er her, det grænseoverskridende samarbejde skal sættes ind. Eksempler fra tidligere Interreg-projekter viser, hvordan nye tilbud og ny efterspørgsel kan udvikles gennem samarbejde, og hvor det samtidig er vigtigt at tage vare på "naturområdet" og "kulturen" som skånsom ressource. Derfor er det vigtigt at have FN's bæredygtigheds mål for øje, når man vil fremme bæredygtige former for turisme, der bevarer de naturlige og kulturelle aktiver, som turismen er afhængig af. Projekter, som påvirker kulturarven, skal opfylde reglerne om overholdelse af „De europæiske kvalitetsprincipper for EU-finansierede tiltag med potentiel påvirkning af kulturarven“.

I de forgangne perioder var der fokus både på udvikling af tilbud, der hænger sammen med de fælles naturlige styrker i regionen (f.eks. Vadehavet, Østersøkysten) og også tiltag til udvikling af en fælles kulturhistorie for turisme på tværs af grænsen. Med et større samarbejde om udvikling og markedsføring af bæredygtige turisttilbud, som er baseret på de fælles naturlige og kulturelle særegenheder, skal der igangsættes nye aktiviteter for at tiltrække besøgende, især også fra de nærliggende storbyregioner (København, Hamburg, Berlin). Hertil hører regionale fødevarer og madkultur. Derudover er kunst- og kulturoplevelser samt formidling af naturoplevelser efterspurgt tilbud både for turister og lokale.

Disse nye tilbud og tjenesteydelser skal samtidigt yde et bidrag til inklusion og social bæredygtighed, idet de også direkte henvender sig til dårligt stillede grupper.

De muligheder, der skabes ved Femern Bælt-forbindelsen, vil også blive udnyttet til turistudviklingen i programregionen. Her er det vigtigt, at potentialet og mulighederne også i det geografiske opland til forbindelsen får lejlighed til at udfolde sig. Udviklingen af bæredygtige grænseoverskridende turisme-projekter kræver godt kendskab til det potentiale, der skal bygges på, samt til strukturerne og betingelserne for aktørerne i turistindustrien (fx destinationsselskaber, turistkontorer, turistvirksomheder, infrastruktur).

Den overordnede målsætning er at øge programregionens synlighed som et attraktivt sted at besøge, leve, studere, arbejde og investere. Det skal bl.a. ske ved at styrke og videreudvikle den fælles kultur (herunder kreative erhverv) og den bæredygtige kultur- og naturturisme i regionen.

Et centralt omdrejningspunkt er opbygningen af kultur- og turismesektoren efter covid-19. Det kræver en omstilling og nytænkning af det samlede område, så der sikres en langsigtet socio-økonomisk modstandsdygtighed af begge sektorer, hvori bæredygtighed udgør et særligt element.

Det grænseoverskridende samarbejde skal være drivkraften for kultur- og turismesektoren i programregionen, så den fælles natur og det kulturelle potentiale i regionen bliver udnyttet. Bæredygtige og innovative tilbud skal styrke attraktiviteten samt samhørigheden blandt borgerne.

4.2.1. Liste over støtteberettigede tiltag

Følgende aktiviteter er identificeret i løbet af programmeringsprocessen i forbindelse med undersøgelser, evalueringer, ved deltagelse af aktører samt via relevante erfaringer fra forgængerprogrammet og anses for at være egnede bidrag til opnåelse af programmets mål.

Med hensyn til det overordnede mål er det af afgørende betydning at tage højde for erfaringerne fra covid-19-pandemien i aktiviteterne samt at sætte fokus på økonomisk og økologisk bæredygtighed og modstandsdygtighed i forbindelse med udviklingen af kultur- og turismetilbud. Aktører inden for tiltag til bevarelse og pleje af kulturarv skal følge de europæiske kvalitetsprincipper for EU-finansierede interventioner

- a) Netværkssamarbejde i krydsfeltet mellem bæredygtig kultur- og naturturismetilbud, f.eks. fælles grænseoverskridende turistpakker, der inkluderer transport og indkvartering og kombineres med oplevelser i programområdet.
- b) Netværkssamarbejde og udvikling af bæredygtige kultur- og naturtilbud, der øger attraktiviteten for borgerne samt potentielle tilflyttere på lokalt/regionalt plan og dermed kan bidrage til at styrke programrådets attraktivitet generelt.
- c) Udvikling og implementering af nye fælles innovative og kreative tilbud (kultur, natur) i programområdet for turister og lokale, f.eks. gennem udvikling af grænseoverskridende begivenheder som f.eks. kulinariske og kunsthøjtider.
- d) Digitalisering og kompetenceudvikling af turisme- og kulturaktører som led i en adfærdsskift (f.eks. øget fokus på sundhed og hygiejne), nye målgrupper og behov som følge af covid-19 samt udvikling af nye/tilpassede fælles bæredygtige produkter og tilbud.
- e) Konceptudvikling med henblik på bæredygtighed og modstandsdygtighed inden for kultur- og turismesektoren med udgangspunkt i erfaringerne fra covid-19, bl.a. gennem uddannelse, digitalisering, social innovation, cirkulære forretningsmodeller og diversificering.
- f) Videndeling og -overførsel mellem kultur- og turismeaktører (kulturinstitutioner, turistorganisationer, virksomheder osv.) over grænsen, især som en konsekvens af covid-19.
- g) Netværks- og kapacitetsopbygning på tværs af grænsen med fokus på aktiviteter, der gennem yderligere udvikling og udnyttelse af programregionens styrkepositioner inden for kultur og natur, f.eks. verdens- og kulturarv samt regionens historie og særegne karakter, støtter målsætningen om en attraktiv programregion.
- h) Udnyttelse af potentialet i kraft af programregionens unikke beliggenhed mellem Nordsøen og Østersøen ved at fremme en form for turisme, der er særlig skånsom med hensyn til naturområder og bæredygtighed.
- i) Udvikling af produkter inden for de kreative erhverv, der bidrager til programmålsætningen om at forbedre programrådets tiltrækningskraft.

4.2.2. Bidrag til Østersøstrategien

Aktiviteterne bidrager også til målene i Østersøstrategien for EUSBSRs kulturprioritet, især når det handler om at fremme den kulturelle tiltrækningskraft og de kreative erhverv i Østersøregionen og stimulere kreativt iværksætteri. Endvidere bidrager aktiviteterne til målet for EUSBSR-prioriteten "Turisme", bl.a. når det drejer sig om at få mennesker til at mødes og udvikle bæredygtige forretningskoncepter og turistprodukter.

4.2.3. De vigtigste målgrupper

Prioritet 3.2 retter sig mod kultur- og turismeområdet. Særligt centrale aktører inden for dette område skal have nytte heraf, og hertil hører: Turister, borgere, turisme- og kulturvirksomheder, kulturinstitutioner, turismeorganisationer (destinationsselskaber, klynger eller nationale udviklings-selskaber for turisme), videns- og udviklingsinstitutioner og foreninger på kultur- og turismeområdet, kommuner og andre offentlige forvaltninger.

5. Prioritet 4 En funktionel region

Prioritet 4 sigter mod at forbedre den strategiske og institutionelle kapacitet samt rammerne for det grænseoverskridende samarbejde, herunder at reducere barrierer. Rammevilkårene inkluderer love og regler, kultur og traditioner eller simpelthen også bare manglende grænseoverskridende bevidsthed, information, viden og interesse.

Udover selve forbedringerne vil der også være tale om øget forankring og institutionalisering af det grænseoverskridende samarbejde og uddybning af strukturer og resultater, der allerede er skabt.

Dette skal opnås i forbindelse med to specifikke mål.

Den første specifikke målsætning henvender sig primært til det politiske og administrative niveau, der på den ene side kender barrierer og forhindringer for det grænseoverskridende samarbejde ud fra deres daglige erfaringer og på den anden side har mulighed for aktivt at påvirke og tilpasse rammevilkår. Den anden specifikke målsætning involverer samfundet og borgerne, hvis hverdag på en særlig måde er præget af livet i en grænseregion. Samlet set giver begge specifikke målsætninger mulighed for en bred tilgang til at forbedre det grænseoverskridende samarbejde i det dansk-tyske grænseområde ved at kombinere forskellige niveauer, aspekter og perspektiver med hinanden inden for dette komplekse emneområde.

Prioriteten har indholdsmæssigt en tværgående tilgang og er derfor åben for alle relevante temaområder, dog således, at fokus altid skal være på det grænseoverskridende samarbejde.

5.1. Specifikt mål 4.1 "Styrket effektivitet for offentlige forvaltninger ved at fremme deres samarbejde på det juridiske og forvaltningsmæssige område og samarbejdet mellem borgere på den ene side og institutionerne på den anden side for at fjerne juridiske og andre barrierer i grænseregioner"

Det grænseoverskridende samarbejde i programområdet er karakteriseret ved en lang række aktører, der samarbejder med hinanden på forskellige plan, inden for forskellige emneområder og på forskellige niveauer. Det tilstræbes efter bedste evne at opretholde forankringen af mange velstartede samarbejder, men det kan gøres betydeligt bedre, hvis samarbejdet blev prioriteret højere i de enkelte institutioner gennem en mere passende indsatsvilje (commitment) og tilsvarende implementering i egne respektive strategier samt mere fyldestgørende allokering af ressourcer til formålet. Navnlig parterne bag Interreg-programmet følger selv et stort ansvar for den videre udvikling af samarbejdet, som dog ofte primært er præget af at (ville/skulle) gennemføre selve Interreg-programmet eller er begrænset til nogle få emneområder.

Det resulterer i, at samarbejdet inden for nogle emneområder endnu ikke er udviklet godt nok, og et stort potentiale for grænseoverskridende mérværdi ligger uudnyttet hen. I årenes løb har mange aktører fået forskellige niveauer af viden og erfaring med hensyn til, hvad der er vigtigt for det grænseoverskridende samarbejde. Dette inkluderer viden om hinanden, måder at arbejde på, institutioners rammevilkår, ansvar og forandringer, som de udsættes for. Denne viden genopbygges ofte på ny fra gang til gang og fra partnerskab til partnerskab, men forankres ikke og går ofte tabt, når enkelte projektmedarbejdere og "caretakers" fratræder.

Derudover findes der andre barrierer for et tættere samarbejde, som især vedrører det juridiske eller administrative niveau, og som er til gene eller endog til hinder for et samarbejde.

Udover, at der findes forhindringer, skaber udviklingen i programregionen imidlertid også et stort potentiale for at intensivere samarbejdet, f.eks. anlægget af den faste Femern Bælt-forbindelse eller andre udviklingsprojekter på andre områder samt de fælles udfordringer, der i øjeblikket opstår gennem covid-19-pandemien. Dette gælder bl.a. en manglende synlighed som naboer på grund af covid-19-restriktionerne og dermed manglende synlighed af grænseoverskridende aktiviteter samt manglende accept af grænseoverskridende samarbejde og et samlet Europa.

Sidst, men ikke mindst er det dog især projekterne igangsat i forbindelse med Interreg 5A, der har skabt forudsætningerne for yderligere udvikling og forankring af samarbejdet på administrations- og institutionsniveau, så borgerne i regionen drager fordel af mérværdien ved det grænseoverskridende samarbejde. Hertil hører samarbejdet inden for beredskab/redningstjeneste, førstehjælp, samarbejde om et attraktivt sted at leve og arbejde mellem forvaltninger i landdistrikterne for at imødegå udfordringerne ved den demografiske forandring.

Etablerede temaer skal videreudvikles og nye emneområder identificeres for at udvide det strategiske dansk-tyske samarbejde til også at omfatte andre emneområder, der især adskiller sig fra at være en ren gennemførelse af selve Interreg-programmet. Udvidelsen af samarbejdet til også at omfatte andre emneområder bør altid have fokus på at skabe en merværdi for borgerne, hvor sidstnævnte på en

rimelig måde bør inddrages i gennemførelsen af projekterne, så vidt dette er muligt og relevant. Videre- og nyudvikling tilstræbes med hensyn til det grænseoverskridende arbejdsmarked: et tættere samarbejde mellem kommuner og partnere i landdistrikter og byområder for at få de territoriale 'tandhjul' til at passe bedre sammen; på områder, hvor der skal være mere involvering af unge mennesker, og på programpartnerniveau, som også i samarbejde med andre erhvervsaktører og sociale aktører kan institutionalisere deres temaer om grænseoverskridende samarbejde, f.eks. i form af en EGTS (Europæisk Grupper for Territorielt Samarbejde).

Bedre synliggørelse af den grænseoverskridende mérværdi for regionen og dermed for Europa skal bidrage til at tiltrække nye aktører og interesserede parter og dermed blive til en katalysator for fremtiden, så forhindringer kan fjernes mere og mere med tiden.

Eksisterende viden og erfaringer fra grænseoverskridende samarbejder skal samles, så andre aktører også kan drage fordel af dem og dermed udvide deres kompetencer på baggrund heraf.

Nye aktiviteter bør sættes op på en sådan måde, at deres gennemførelse og forankring prioriteres højt af de involverede partnere, også med hensyn til tilstrækkelig tilvejebringelse af ressourcer for at sætte dem på den nødvendige "politiske dagsorden".

Samlet set skal aktiviteterne udgøre en klar fremgang i forhold til Interreg 5A ved at eksisterende emneområder når op på et nyt samarbejdsniveau, men der skal også identificeres nye emneområder, der endnu ikke har været taget op grænseoverskridende, og der skal involveres nye målgrupper, som endnu ikke har været inddraget i samarbejdet.

5.1.1. Liste over støtteberettigede tiltag

Følgende aktiviteter er identificeret i løbet af programmeringsprocessen i forbindelse med undersøgelser, evalueringer, ved deltagelse af aktører samt via relevante erfaringer fra forgængerprogrammet og anses for at være egnede bidrag til opnåelse af programmets mål.

- a) Samarbejde og grænseoverskridende koordinering mellem administrationer og institutioner inden for alle emneområder, der forbedrer det grænseoverskridende samarbejde og gennem fælles udveksling styrker den grænseoverskridende kapacitetsopbygning til gavn for og synlighed af den grænseoverskridende mérværdi for borgerne i regionen (f.eks. på arbejdsmarkedet inden for regional udvikling, trafikudvikling, det sociale område og forbedring af attraktivitet for regionen som et godt sted at arbejde og leve etc.)
- b) Medarbejderudveksling og observation/gæstevisit, herunder overførsel af viden i administrationer og institutioner for at få viden om de respektive andre(s) måder at arbejde på, rammevilkår og ansvar, forbedre egne kompetencer og styrke den grænseoverskridende kapacitet samt som grundlag for yderligere strategisk samarbejde (herunder erfaringsudveksling med andre grænseoverskridende regioner med lignende udfordringer).
- c) Etablere en bæredygtig behovsorienteret (virtuel) vidensbank for at samle akkumuleret viden og knowhow samt løsningsforslag til at afvikle grænseoverskridende barrierer i programområdet og identificere nøgleaktører. Disse tools kan gøres tilgængelige for andre og nye aktører, så de også kan lære og have gavn af dem. Udvikle og udvide tematiske strategier og handlingsplaner ud over gennemførelse af selve Interreg-programmet i snæver forstand, især gennem programpartnerne og andre centrale aktører i programområdet.

- d) Gennemførelse af feasibility-undersøgelser vedr. nye, især strategiske projekter mellem administrationer og institutioner, som senere vil blive forankret hos partnerne, herunder til gennemførelse af en EGTS (europæisk gruppe for territorielt samarbejde).

5.1.2. Bidrag til Østersøstrategien

Dette specifikke mål indebærer ikke noget direkte bidrag til konkret handling inden for Østersøstrategien. Der er snarere tale om et indirekte bidrag til, at rammerne for gennemførelsen af Østersøstrategien for fremtiden forbedres på forskellige handlingsniveauer

5.1.3. De vigtigste målgrupper

Prioritet 4.1 retter sig mod programregionens lokale myndigheder og deres medarbejdere, arbejdsformidlinger og deres medarbejdere, arbejdsmarkedets parter og deres medarbejdere, politiske repræsentanter og beslutningstagere, uddannelsesinstitutioner og borgere.

5.2. Specifikt mål 4.2 "Etablering af fælles tillid, især ved at give tilskyndelse til people to people-aktiviteter"

Et vigtigt rammevilkår for grænseoverskridende samarbejde og sammenhængskraft i den dansk-tyske region er gensidig tillid og en forståelse og anerkendelse af hinandens kultur, sprog, værdier og holdninger.

Mens den nære dansk-tyske grænseregion med dens eksemplariske behandling af minoriteter har en lang historisk tradition for samarbejde, er det i andre dele af programregionen ikke tilsvarende naturligt at tænke samarbejde henover grænsen, hvilket ofte bunder i mentale barrierer i form af manglende kendskab til det andet lands kultur, sprog og traditioner.

Sameksistensen af kulturer i hverdagen letter mødet, udvekslingen og samspillet mellem danske og tyske borgere i mange henseender. Ligeledes er der en bevidsthed om, at de mange muligheder og særlige ligheder, herunder på det kulturelle område, øger interessen for hinanden på begge sider af grænsen. Det er kun gennem konkret erfaring, at tilliden mellem borgerne på begge sider af grænsen kan vokse sig frem. Dette er især en udfordring for de egne, der ligger længere væk fra den umiddelbare landegrænse eller er adskilt af Østersøen.

Kulturelle forskelle i programregionen, som bl.a. kommer til udtryk i mentalitetsforskelle, betyder ofte, at det kræver en særlig indsats at lære hinanden at kende.

Erfaringerne fra de forgangne programperioder viser, at møder og erfaringsudvekslinger er afgørende for at mindske fordomme og for at leve i en naturlig sameksistens. På samme måde beriger grænseoverskridende kulturelle aktiviteter bl.a. erhvervslivet og øger attraktiviteten i programregionen.

Møder mellem borgere inden for de såkaldte "borgerprojekter" (people to people) spiller en særlig rolle i forhold til at nå ud til borgerne, lette og fremme det grænseoverskridende samarbejde og opbygge og opretholde relationer. Med henblik på fremtidig samhørighed er det en særlig opgave at vække og udvikle unge menneskers interesse for naboregionen på et tidligt tidspunkt. Den voksende tillid mellem borgerne på begge sider afspejles i den kulturelle sameksistens, styrker livskvaliteten og bidrager til at nedbryde barrierer i det grænseoverskridende samarbejde.

I Interreg 6A-programmet vil der atter kunne gennemføres større "borgerprojekter", og der etableres endvidere en fælles fond til gennemførelse af mindre "borgerprojekter".

Denne fond vil støtte målgrupper i hele programgeografien og have særligt fokus på indsatser i de områder, hvor kendskabet til nabolandet ikke er så stort – særligt i områder, der ligger længere væk fra den umiddelbare landegrænse eller er adskilt gennem Østersøen.

Den overordnede målsætning er at styrke den gensidige tillid blandt borgerne i programregionen. Det skal især ske igennem mellemfolkelige tiltag, hvor borgernes interkulturelle forståelse for hinanden øges. Hermed menes bl.a., at borgernes viden om dansk og tysk levevis, kultur og den fælles historie hen over grænsen øges. Hertil hører også, at forudsætningerne for at lære det danske og tyske sprog forbedres.

Forventningen er, at der igennem "borgermøder" opstår en stadig stigende offentlig bevidsthed om betydningen af de interkulturelle forskelle og deres muligheder for at gøre programregionen til noget særligt. Kontakterne mellem borgerne på tværs af grænsen bliver mere permanente, og borgerinddragelse i fælles aktiviteter stadig mere om sig gribende. De mentale barrierer for kontakt med borgere på den anden side af grænsen sænkes.

Aktører fra kommuner, foreninger, det frivillige arbejde m.v. ser det som en naturlig del af deres virke at gennemføre aktiviteter på tværs af grænsen. Borgere i forskellige aldre og med forskellig social og kulturel baggrund ser naboregionen på tværs af grænsen som en del af deres dagligdag eller møder den mere åbent end tidligere.

5.2.1. Liste over støtteberettigede tiltag

Nedenstående aktiviteter er identificeret i løbet af programmeringsprocessen i forbindelse med undersøgelser, evalueringer, ved deltagelse af aktører samt via relevante erfaringer fra forgængerprogrammet og anses for at være egnede bidrag til opnåelse af programmets mål.

Emneområderne inden for de små borgernære projekter under den pågældende fond og også de større projekter under denne specifikke målsætning favner bredt og er baseret på det overordnede mål om at styrke den gensidige tillid mellem borgerne på tværs af grænsen, bl.a. gennem bedre interkulturel forståelse. Ud over emner som kultur (f.eks. musik, kunst, film, litteratur), sprog, sport, fritid osv., som allerede er kendt fra tidligere "mikroprojekter", kunne man f.eks. også forestille sig emner inden for natur og miljø, klima, videnskab, sundhed, diskrimination, politik og andre emner, som vedrører børn, unge og voksne på begge sider af grænsen. Emnerne skal danne ramme om den grænseoverskridende dialog og møder med borgerne i fokus. Udtrykket "kultur" fortolkes således bredt for på den måde at nå programmets opsatte mål.

Om borgerprojekter er vellykkede, afhænger i høj grad af personlige møder. De ville derfor blive særlig hårdt ramt i tilfælde af restriktioner mht. rejser og sociale kontakter som følge af covid-19-pandemien.

Jo længere denne situation varer, desto mere kreativitet er nødvendig for at udvikle nye formater for møder og samarbejde.

- a) Fremme af borgerprojekter gennem målrettet PR-arbejde, PR-kampagner, videndeling, tilrettelæggelse af borgermøder samt gennem støtte fra allerede eksisterende samarbejder mellem foreninger og lignende inden for forskellige områder. Som eksempler på grænseoverskridende begivenheder, hvor borgere mødes, kan nævnes "people's meetings" og "demokratifestivaler".
- b) Ungdomsprogram DK-DE: Planlægning og gennemførelse af projekter med udveksling og møder mellem unge i form af studieture og foreningssamarbejde, hvor kontakterne skal styrkes og fastholdes.
- c) Fremme af facilitering og opbygning af samarbejde mellem grænseoverskridende klubber og foreninger.
- d) "Uddannelse" af frivillige, der beskæftiger sig med det dansk-tyske samarbejde, herunder tilegnelse af dansk-tyske sprogkundskaber og interkulturelle kompetencer.
- e) Fremme af sproglig og interkulturel kompetence, f.eks. gennem udvikling af moderne undervisningsmidler, situations- og kontekstbaserede sprogtilbud med passende undervisningsmidler til børn, unge og voksne.
- f) Sprogkurser og kulturelle workshops til fremme af den dansk-tyske interkulturelle forståelse inden for projektpartnerskabet og/eller over for projektets målgrupper.
- g) Desuden kan fondens små projekter inden for det specifikke mål (4.2) fungere som pilotprojekter og værktøjer til at afprøve innovative ideer og værktøjer med henblik på fortsat grænseoverskridende samarbejde i et "større" projekt i samme eller forskellige prioriteter.

5.2.2. Bidrag til Østersøstrategien

Aktiviteterne bidrager også til målene i Østersøstrategien for EUSBSRs kulturprioritet, især når det handler om at få mennesker til at mødes og bygge broer på tværs af kulturelle, sociale og politiske forskelle.

5.2.3. De vigtigste målgrupper

Prioritet 4.2 retter sig især mod borgere i programregionen, herunder særligt børn og unge. Medierne og regionens mindretal kan bidrage til formidling af interkulturel forståelse og interkulturelle kompetencer. Endvidere kan uddannelsesinstitutioner, organisationer (kommuner m.fl.), foreninger (NGO'er – ikke-statslige interesseorganisationer), kulturinstitutioner og øvrige interesseorganisationer her indgå i en understøttende rolle.